

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 911.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.54.3-9>

Браславська Оксана Володимирівна,
доктор педагогічних наук, професор

Уманський державний педагогічний університет імені Павла
Тичини, м. Умань, Україна, e-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ

Мета статті полягає у спробі розкриття концептуальної основи сучасного туризму, зокрема обґрунтуванні наукових підходів.

Основою *методики* роботи стало використання загальноприйнятих методів: теоретичний аналіз наукових джерел за окресленою тематикою, синтез, опис і порівняння.

Результатами є виокремлення таких наукових підходів: аксіологічний, культурологічний, полікультурний, холізму, структурний, функціональний, інформаційний, синергетичний, прогностичний, єдність якості та кількості, коеволюційний (розвитку), причинності.

Науковою новизною дослідження стала інтерпретація загальнометодологічних підходів у поле вивчення туризму, чітке окреслення їх характеристик, що сприятиме удосконаленню його методологічної основи.

Практична значимість статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання наукових підходів, що дасть змогу пов'язати воедино зусилля фахівців, які займаються туризмом за сучасних умов принципової неповноти й невизначеності інформації щодо методології туризму; в опрацюванні таких підходів, які певною мірою здатні забезпечити ефективну взаємодію й синтез методів різних наук на єдиній концептуальній основі.

Ключові слова: туризм, концептуальна основа, методологія, наукові підходи.

УДК 911.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.54.3-9>

Браславская Оксана Владимировна,
доктор педагогических наук, профессор

Уманский государственный педагогический университет имени
Павла Тычины, г. Умань, Украина, e-mail:
oksana.braslavska@udpu.edu.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА СОВРЕМЕННОГО ТУРИЗМА

Цель статьи заключается в попытке раскрытия концептуальной основы современного туризма, в частности обосновании научных подходов.

Основой *методики* работы стало использование общепринятых методов: теоретический анализ научных источников по очерченной тематике, синтез, описание и сравнение.

Результатами является выделение таких научных подходов: аксиологический, культурологический, поликультурный, холизма, структурный, функциональный, информационный, синергетический, прогностический, единства качества и количества, коэволюционный (развития), причинности.

Научной новизной исследования стала интерпретация общеметодологических подходов в поле изучения туризма, четкое определение их характеристик будет способствовать совершенствованию его методологической основы.

Практическая значимость статьи заключается в обосновании целесообразности использования научных подходов, что позволит связать воедино усилия специалистов, которые занимаются туризмом в современных условиях принципиальной неполноты и неопределенности информации о методологии туризма; в разработке таких подходов, которые в определенной степени способны обеспечить эффективное взаимодействие и синтез методов различных наук на единой концептуальной основе.

Ключевые слова: туризм, концептуальная основа, методология, научные подходы.

UDC 911.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2019.54.3-9>

Braslavska Oksana Vladimirovna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine,
e-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua

CONCEPTUAL BASIS OF MODERN TOURISM

The purpose of the article is to attempt to discover the conceptual basis of modern tourism, in particular, to justify scientific approaches.

The basis of the *method* of work was the use of conventional methods: theoretical analysis of scientific sources on the specified topic, synthesis, description and comparison. The results are the separation of the following scientific approaches: axiological, cultural, multicultural, holistic, structural, functional, informational, synergistic, predictive, unity of quality and quantity, co-evolutionary (development), causality.

The scientific novelty of the study was the interpretation of general methodological approaches in the field of tourism studies, a clear definition of their characteristics, which will help to improve its methodological basis.

The practical significance of the article is to justify the expediency of using scientific approaches, which will make it possible to combine the efforts of tourism professionals under the current conditions of fundamental incompleteness and uncertainty of information on the methodology of tourism; in developing approaches that are, to some extent, capable of ensuring the effective interaction and synthesis of different science methods on a single conceptual basis.

Keywords: tourism, conceptual basis, methodology, scientific approaches.

Постановка проблеми. Сучасний туризм варто розглядати як пріоритетний напрям соціокультурного розвитку, виходячи з того, що суспільна специфіка країни – це унікальний ресурс, який не може бути представлений на території інших держав. За останні роки, не дивлячись на те, що потенційні можливості туристів стали більш обмеженими, спостерігається підвищений інтерес до пізнання України, її традицій, історії, культури, регіональних особливостей, адже «колись елітарний і малочисельний туристичний рух у середині ХХ ст. перетворився на масовий, багатомільйонний, охопивши широкі верстви населення» [5].

Швидкий розвиток туризму, оновлення його видової структури сприяють вираженню ставлення до впливу туристичної діяльності на особистість, акцентуванню уваги на альтернативних видах туризму та виявленні перспектив щодо розвитку тих його напрямів, які можуть бути дотичними до суспільних процесів. Крізь цю призму вартою є доцільність становлення різних видів туризму в Україні. Адже кожен із них може стати допоміжним для традиційних туристичних напрямів, для сталого розвитку туризму, що сприятиме активізації туристичної діяльності в регіонах, що є сформованими туристськими дестинаціями чи лише починають формувати свій туристський профіль. Крім того, входження сучасних напрямів туризму в суспільство стає об'єктом міждисциплінарних наукових досліджень. Зокрема, туризм є важливою формою надання інформації про Землю, про природу, адже без екскурсій, походів, експедицій неможливе вивчення природи. Тому особливе місце в процесі пізнання території займають експедиційна діяльність, вивчення довкілля та рекреація, що сприяє відвідуванню туристських об'єктів цікавими маршрутами, збереженню їх різноманіття, розумінню наук про Землю через оцінювання і спостереження унікальних природних й антропогенних об'єктів просто неба. Таким чином, визначивши неординарність значення туризму в розвитку суспільства, встановлено потребу окреслення тих концептів, які лягли б в основу його функціонування на різних рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загострення інтересу до нових його видів, їх змісту пов'язане з осмисленням інноваційних змін, що відбуваються у світі. Як і всі інші категорії, «туризм» безперечно, проходить «зовнішню і внутрішню перевірку часом», окреслюючи стратегію системних перетворень у суспільстві. Загальний вектор полягає в русі до системи «людина-природа-суспільство», особистості як самодостатнього суб'єкта і кінцевої мети реформ й сталого розвитку туризму. Об'єднуючою тенденцією пошуку є спроба розставити акценти на тому до яких результатів рухається визначена система, яке в ній місце відводиться туризму.

Основам наукових досліджень туризму, географії туризму, філософії туризму та його класифікаціям присвячені праці багатьох дослідників (Д. І. Басюк [1], О. О. Бейдик [2], В. С. Пазенок, В. К. Федорченко, О. А. Кручек, І. М. Мініч [12], І. М. Писаревський, С. О. Погасій, І. Б. Андренко [13], М. Й. Рутинський [14], В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова [17] та інших.

Методологічні та системні основи методики постановки мети, задач та питань організації туризму розглядали В. А. Квартальнов [3], В. Ф. Киф'як [4], В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, М. І. Скрипник та ін. [18], С. П. Кузик [5], М. П. Лукашевич, Ф. Ф. Шандер [6], О. О. Любіцева, В. К. Бабарицька [7], М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк [8], Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко [11], В. С. Пазенок, В. К. Федорченко [19], І. М. Школа, В. С. Григорків, В. Ф. Киф'як [21] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тому, враховуючи досвід вивчення туризму як соціокультурного феномену, постає проблема розробки методологічних засад дослідження процесів його внутрішнього і зовнішнього розвитку. Це можливо завдяки визначенню такої фундаментальної системоутворювальної основи, що поєднувала б конструктивні засади для перспективного, інноваційного розвитку туризму відповідно до вимог сьогодення та майбутнього.

Формулювання цілей статті. Аналіз теорії та практики в галузі туристської діяльності дав змогу дійти висновку щодо потреби виокремлення концептів, на яких потрібно будувати ці

дослідження в умовах гетерогенності видів туризму (відмінності за різними ознаками), що спрямовані в кінцевому результаті на підвищення ефективності функціонування туризму в соціальній системі у цілому.

Виклад основного матеріалу. У туризмі як і у будь-якій сфері діяльності проходять зміни, які прогресують і ґрунтуються на інноваційному типі розвитку. Разом з тим, глобалізація призводить до синергетичного ефекту нелінійного розвитку (виникнення додаткової інтелектуальної енергії), що є потужним чинником прискорення суспільних змін. Відкриття кордонів, демократизація й гуманізація сучасного суспільства зумовили підвищення важливості міжконтинентального, міжнаціонального й внутрішньодержавного спілкування, насичення життя і діяльності окремої людини можливістю подорожувати й одночасно посилили вимоги до виваженості інноваційності в туризмі. Разом з тим, умови глобалізації зумовили формування нового цивілізаційного феномену – мережевого суспільства, що сприяло поширенню у віртуальному просторі інформації про світові туристські ресурси та високій ефективності їх використання. Крім того, варто зазначити новітні вектори у розгляді питання ролі туризму у розвитку суспільства. «Суспільне значення туризму в освітньо-педагогічному розрізі визначається тим, наскільки вдається лобіювати освітні пріоритети туристської індустрії у вищих державних інстанціях. Це єдиний моральний різновид лобіювання, що допускається в демократичному суспільстві. Він вимагає не тільки створення достатньо вагомих суспільних організацій, орієнтованих на розв'язання різноманітних, невідкладних для суспільства, освітніх програм із туризму, але і прямого входження у владу найкомпетентніших представників цієї сфери. Тільки в цьому випадку суспільно-державне управління туризмом і туристською освітою здобуває технологічності, життєвості» [18, с. 5].

Основні концепти сучасного туризму характеризуються неповторністю та недетермінованістю явищ, що досліджуються, фактом недостатньої чіткості визначення змісту деяких понять; обмеженими можливостями математичного моделювання в рамках прогностики туризму; впливом різноманітності пояснень деяких термінів, наявністю в теоретичному обґрунтуванні деяких процесів і явищ припущень, істинність яких може бути підтверджена лише тривалим досвідом суспільного розвитку.

Такі дослідження є вектором методології науки, адже як стверджує Е. П. Семенюк саме вона як самостійна галузь знань охоплює все різноманіття методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм отримання наукового знання. Її вищим і визначальним рівнем є філософія методології, принципи якої організовують роботу на конкретно-науковому рівні. На сучасному етапі розвитку суспільства філософський рівень методології функціонує не у вигляді жорсткої й однозначної системи норм, правил і формальних прийомів, а як загальна система принципів і регулятивів наукової діяльності [15]. Ця думка підтверджується З. К. Меретуковою. На думку авторки, методологічними основами науки є сукупність вихідних філософських засадничих теорій, принципів, категорій, уявлень, що визначають напрями і характер осмислення об'єктивної дійсності, загальні та часткові методи її пізнання, наукового проникнення в її сутність і закономірності розвитку, для здійснення цілеспрямованого впливу на світ і взаємодії з ним» [9]. Принципи методологічного статусу поділяють на такі групи: філософсько-світоглядні принципи (всезагального зв'язку і розвитку); теоретичні принципи, що становлять концептуальний підмурок відповідної галузі знання; емпіричні принципи, які формуються в межах кожної предметної області на ґрунті узагальнень і систематизації матеріалу).

Досліджуючи методологію та методи географії туризму, С. П. Кузик визначив основоположні підходи і методи, що в той чи інший період були панівними у розвитку туризму. Зокрема, було встановлено, що впродовж тривалого часу використовували описовий метод дослідження, метод лінгвістичного аналізу, системний багатовимірний аналіз розвитку рекреаційно-туристичної діяльності, бігейвіористські методи (вивчення індивідуальних особливостей поведінки туриста) та інші. Цікавим є добір автором сучасних методів у межах географії туризму: метод сезонних оцінок чисельності самодіяльних туристів, методи, що використовують вторинну інформацію у вигляді зображення на картах і картосхемах, а також методи, які ґрунтуються на первинній інформації, отриманій унаслідок анкетування, спостереження, інтерв'ювання; дослідження на місцевості, аналіз загальногеографічних і тематичних карт, туристичних путівників, буклетів, рекламних оголошень, пам'яток для туристів, програм туристичних заходів і навіть описи художньої літератури, дешифрування космічних знімків; описові, статистичні методи (середня зважена, стандартні відхилення), а також параметричні методи (кореляція, регресія), аналіз варіантів і непараметричні тести, графічні

методи; метод якісного аналізу з використанням соціологічних, психологічних і етнологічних методологій, а також застосування економічної теорії та теорії менеджменту; картографічний метод; метод просторового аналізу, математичні методи та інші [5].

Здійснюючи пошук методологічних підходів і принципів, ми проаналізували роботу колективу авторів (І.М. Школа, В.С. Григорків, В.Ф. Киф'як), у якій була визначена тема «Методологія досліджень організації і розвитку міжнародного туризму» [21]. Основним принципом, який ми зустріли в рамках «методологічних і методичних принципів і прийомів, операцій і форм отримання наукового знання», був принцип об'єктивності, адже кожне явище в роботі розглядалося в його багатогранності і суперечливості, з вивченням позитивних і негативних факторів. Автори здійснили констатацію швидкого зростання туристичного руху, його комплексного характеру, впливу на різні сторони життя сучасного суспільства, що обумовлюють необхідність теоретичного вивчення і узагальнення складних і різноманітних процесів міжнародних туристичних зв'язків з досить ґрунтовними прикладами міждержавних відносин та статистичними даними.

Досить цікавим є визначений В. С. Пазенком «філософський підхід до максимального задоволення потреб туристів» як елемент теоретичної рефлексії туризму щодо ідеологічної та історичної природи дозвілля [19]. В. К. Федорченко, визначаючи туризм як «передусім соціокультурний феномен», тим самим підтверджує наявність соціокультурного підходу в методології туризму досить ґрунтовними прикладами ретроспективного огляду його розвитку [19].

Огляд ґрунтовних праць сучасних науковців сфери туризму [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 11; 12; 13; 14; 16 17; 18; 19; 20] дозволив з'ясувати, що розкриття концептуальної основи туризму залишається одним із основних питань, що потребує глибокого опрацювання. Більшість дослідників послуговуються досить ґрунтовно розробленою методологією географії, де чітко окреслені методологічні принципи географічних знань, здійснене «опрацювання фундаментальних положень географічної теорії, її принципів, методів і понять, що є безпосереднім теоретичним підґрунтям для виокремлення критеріїв раціональних зв'язків між різними науками для вирішення глобальних проблем взаємодії суспільства і природи, спрямованих на формування цілісної теорії мінливості земної поверхні та теорії закономірностей соціально-географічних процесів» [10, с. 5]. Відомий англо-американський географ Девід Гарві (David Harvey) ще у 1969 році у своїй праці «Пояснення в географії» («Explanation in Geography»), досить вдало здійснив їх узагальнення:

- пізнавальний опис, пов'язаний зі збиранням, впорядкуванням і класифікацією даних. Він може варіювати у широких межах – від простих первинних спостережень до теоретично осмислених понять;
- морфометричний аналіз, що дає змогу вивчити розподіл форм та об'єктів у просторі за допомогою просторово-часової мови. Теоретичні передумови методу в основному геометричні й зводяться до встановлення системи координат;
- причинно-наслідковий (генетичний) аналіз пов'язаний зі встановленням закономірних причинних зв'язків, які пояснюють розміщення об'єктів під впливом певних факторів;
- часовий (хронологічний) тип пояснення, як і причинний (генетичний) аналіз пов'язаний з абстрактними припущеннями про характер процесів реального світу. Теоретична основа полягає в тому, що конкретну послідовність явищ можна пояснити, вивчаючи виникнення і подальший розвиток цих явищ і застосовуючи процесуальні закони;
- функціональний та екологічний аналіз, які дають можливість пояснити взаємні зв'язки у межах території, що розглядається. Так, функціональний аналіз має на меті дослідити об'єкти, виходячи з тих функцій, які на них покладені в межах упорядкованої системи;
- системний аналіз дає змогу перейти від вивчення функцій конкретного об'єкта в межах упорядкованої системи до вивчення структури власне системи, її взаємопов'язаних елементів і процесів.

З огляду на визначені принципи варто пояснити сутність основних підходів, і принципів досліджень у туризмі, які дедалі більше ускладнюються.

Для визначення основ методології туризму варто, перш за все, звернути увагу на ті фактори, які є основоположними у його розвитку. І. М. Писаревський, С. О. Погасій, І. Б. Андренко, М.М. Покоłodна, І. В. Сегеда визначили зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на туризм різними шляхами: зовнішні – шляхом демографічних та соціальних змін; економічного й фінансового розвитку; змін політичного та правового регулювання; технологічних змін; торгового розвитку; транспортної інфраструктури; безпеки подорожей; внутрішні фактори –

це насамперед фактори ринку: процеси попиту, пропозиції; сегментація ринку, в якому розвивається туристський продукт; власне маркетинг; туристський приватний сектор; людський фактор [13]. Зважаючи на широку палітру зовнішніх і внутрішніх факторів, нами встановлено, що об'єктами вивчення в туризмі є природні й суспільні феномени, пов'язані з людиною і соціальними взаєминами. Повнота їх аналізу досягається лише за умови введення на конкретно-науковому рівні методології туризму наукових принципів і підходів. Тому, орієнтирами загальної стратегії наукового обґрунтування основних концептів сучасного туризму в умовах глобальних цивілізаційних викликів з-поміж інших загальновідомих виділяємо ряд наукових підходів:

- Аксіологічний (визначення природи та різноманітності цінностей, які окреслюють суспільну потребу туризму, взаємовідношення між ними у системі взаємопов'язаних цінностей).
- Культурологічний (визначення специфіки розвитку матеріальної та духовної культур, взаємозв'язків та взаємовпливів цивілізацій, націй за певний історичний період, закономірностей розвитку та пізнання культури в розрізі туризму як особистісної потреби).
- Полікультурний (визначення різноманітних етнокультурних спільнот, їх ідентичності на засадах рівноправності й взаємозбагачення культур як основоположний елемент різноманітності видів туризму).
- Холізму (визначення об'єкту дослідження в туризмі як елемента цілісної моделі або множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто задіяні процеси, об'єкти і явища співіснують у системі).
- Структурний (визначення співвіднесених й пов'язаних класифікаційних одиниць систематизації видів туризму (як цілісної функціональної структури) з централізацією на їх взаємозалежностях).
- Функціональний (визначення взаємин між взаємозв'язаними підсистемами туризму, що обумовлені його соціокультурними функціями (стан підсистем визначається соціальною функцією системи в цілому), які змінюються і навіть втрачаються під впливом глобалізації).
- Інформаційний (визначення сукупності інформаційних аспектів, що характеризують особливості виникнення і функціонування туризму в цілому та його класифікаційних одиниць зокрема).
- Синергетичний (визначення впливу кожної з підсистем (видів) на туризм як їх систему, якій властива самоорганізація і яка по відношенню до них є перетворювальною в часі і просторі).
- Прогностичний (визначення зовнішніх і внутрішніх даних вірогідності відносно майбутнього розвитку туризму на основі аналізу його ретроспективи (особливо найбільш позитивних періодів)).
- Єдність якості та кількості (визначення взаємозалежності якості (корінних властивостей) й кількості явищ, процесів, послуг в туризмі як основної міри його прогресу або регресу).
- Коеволюційний (розвитку) (визначення умов, факторів, механізмів розвитку туризму як окремої структури суспільства, що спрямовані на організацію сумісності та взаємовідносини між його підсистемами (видами), складовими).
- Причинності (каузальності) (визначення причинно-наслідкових зв'язків у виникненні й функціонуванні туризму як соціального явища).

Ці підходи, на нашу думку, маючи засадниче методологічне значення конкретно для туризму, реалізуються у площині методологічних принципів: об'єктивності; історизму; толерантності, культуровідповідності, міжнаціонального діалогу і взаємодії культур, конгруентності (рівності), гетерогенності (неоднорідності).

У пошуку й обґрунтуванні інструментів і механізмів цілеспрямованої побудови концептуальної основи туризму ці підходи і принципи набувають безкомпромісності, унікальності й самодостатності, що дозволяє досліджувати його як цілісну систему. Для визначення мети, характеру і механізму побудови й руху інноваційності в туризмі зазначені підходи виступають найбільш цінними.

Висновки. Таким чином, відзначимо базові позиції, на основі яких здійснювалося анонсоване дослідження: вирішення завдань окреслення концептуальної основи сучасного туризму можливе на основі чітко окреслених підходів і принципів; їх осучаснення призведе до зміцнення функціональної цілісності у системі розвитку туризму у світі й в Україні, зокрема. Наразі, дослідження концептуальної основи туризму передбачає такий методологічно виважений комплексний підхід, що охоплює не тільки взаємопроникнення підходів і методів, а й пошук єдності концептуально-теоретичних підвалин філософської, географічної, економічної,

психологічної, педагогічної науки, що має ґрунтуватися на державних циркулярах й наукових доробках. Варто наголосити на потребі узагальнення інформації щодо методичних основ визначеного у статті питання, яке виступає наскрізною формою синтезу результатів досліджень всіх дотичних до туризму наук, висвітлює зв'язки між особистістю, природою і суспільством, що й стане перспективою подальших розвідок. У подальшій науковій роботі вартим до розгляду є питання узагальнення структури методологічної основи туризму, а також широкого розкриття наукових принципів.

Список використаних джерел

1. Басюк Д.І. Основи туризмології: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. 204 с.
2. Бейдик А.А. Словарь-справочник по географии туризма, рекреологии и рекреационной географии. Киев: Палитра, 1997. 300 с.
3. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: учебник. Москва: Финансы и статистика, 2003. 672 с.
4. Киф'як В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с. URL: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_1.htm (дата звернення: 11.01.2020).
5. Кузик С.П. Географія туризму: навчальний посібник. Київ: Знання, 2011. 271 с. URL: https://pidruchniki.com/1597012243744/turizm/formuvannya_turistichnoyi_privablivosti_teritoriyi (дата звернення: 16.12.2019).
6. Лукашевич М.П., Шандер Ф.Ф. Соціологія туризму. Курс лекцій. Ужгород: Мистецька лінія, 2008. 340 с.
7. Любіцева О.О., Бабарицька В.К. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 335 с.
8. Мальська М.П., Рутинський М.Й., Білоус С.В., Мандюк Н.Л. Економіка туризму: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 544 с.
9. Меретукова З.К. Методология научного исследования и образования : учебное пособие для студ. занимающихся НИР и аспирантов. Майкоп: издательство АГУ, 2003. 244 с.
10. Методологія географії. Навчальний посібник / уклад. О.В. Браславська. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. 210 с.
11. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теоретичні основи туризмології. Київ: «Ніка-Центр», 2005. 316 с.
12. Пазенок В.С., Федорченко В.К., Кручек О.А., Минич И.М. Туризмология (теория туризма). Учебно-методическое пособие по спецкурсу. Киев: КУТЕП, 2010. 70 с.
13. Писаревський І.М., Погасій С.О., Андренко І.Б. та ін. Організація туризму: підручник / за ред. І.М. Писаревського. Харків: ХНАМГ, 2008. 541 с.
14. Рутинський М.Й. Географія туризму: стан, вектори й актуальні тенденції розвитку в XXI столітті. *Вісник Львівського університету*. 2016. Серія географічна. Вип. 50. С. 318–336. URL: <https://doi.org/10.30970/vgg.2016.50.8721> (дата звернення: 30.01.2020).
15. Семенюк Е.П., Мельник В.П. Філософія сучасної науки і техніки. Львів: Світ, 2006. 152 с.
16. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. Київ: Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 463 с.
17. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2002. 195 с.
18. Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.І. та ін. Педагогіка туризму: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2004. 296 с. URL: https://www.studmed.ru/fedorchenko-vk-fomenko-na-skrupnik-m-cehmstrova-gs-pedagogka-turizmu_d1b5e6b4f87.html (дата звернення: 18.01.2020).
19. Філософія туризму: навчальний посібник / за ред. В.С. Пазенка, В.К. Федорченка. Київ: Кондор, 2004. 268 с.
20. Філософські нариси туризму: науково-навчальне видання / за ред. В.С. Пазенка. Київ: Український Центр духовної культури, 2005. 328 с.
21. Школа І.М., Григорків В.С., Киф'як В.Ф. Розвиток міжнародного туризму в Україні. Чернівці: Видавництво «Рута», 1997. 142 с.

Список использованных источников

1. Басюк Д.И. Основы туризмологии: учебно-методическое пособие. Каменец-Подольский: Аксиома, 2005. 204 с.
2. Бейдик А.А. Словарь-справочник по географии туризма, рекреологии и рекреационной географии. Киев: Палитра, 1997. 300 с.
3. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: учебник. Москва: Финансы и статистика, 2003. 672 с.
4. Киф'як В.Ф. Организация туристической деятельности в Украине: учебное пособие. Черновцы: Книги-XXI, 2003. 300 с. URL: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_1.htm (дата обращения: 11.01.2020).
5. Кузык С.П. География туризма: учебное пособие. Киев: Знание, 2011. 271 с. URL: https://pidruchniki.com/1597012243744/turizm/formuvannya_turistichnoyi_privablivosti_teritoriyi (дата обращения: 16.12.2019).
6. Лукашевич М.П., Шандер Ф.Ф. Социология туризма. Курс лекций. Ужгород: Художественная линия, 2008. 340 с.
7. Любіцева А.А., Бабарицька В.К. Туризмове́дение: введение в специальность: учебник. Киев: Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2008. 335 с.
8. Мальская М.П., Рутинский М.Й., Белоус С.В., Мандюк Н.Л. Экономика туризма: теория и практика: учебник. Киев: Центр учебной литературы, 2014. 544 с.
9. Меретукова З.К. Методология научного исследования и образования : учебное пособие для студ. занимающихся НИР и аспирантов. Майкоп: издательство АГУ, 2003. 244 с.
10. Методология географии. Учебное пособие / сост. О.В. Браславская. Умань: ВПЦ «Визави», 2019. 210 с.
11. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теоретические основы туризмологии. Киев: «Ніка-Центр», 2005. 316 с.
12. Пазенок В.С., Федорченко В.К., Кручек О.А., Минич И.М. Туризмология (теория туризма). Учебно-методическое пособие по спецкурсу. Киев: КУТЕП, 2010. 70 с.
13. Писаревский И.М., Погасий С.А., Андренко И.Б. и др. Организация туризма: учебник / под ред. И.М. Писаревского. Харьков: ХНАГХ, 2008. 541 с.
14. Рутинський М.И. География туризма: состояние, векторы и актуальные тенденции развития в XXI веке. *Вестник Львовского университета*. 2016. Серия географическая. Вип. 50. С. 318–336. URL: <https://doi.org/10.30970/vgg.2016.50.8721> (дата обращения: 30.01.2020).
15. Семенюк Е.П., Мельник В.П. Философия современной науки и техники. Львов: Мир, 2006. 152 с.
16. Ткаченко Т.И. Устойчивое развитие туризма: теория, методология, реалии бизнеса: монография. 2-е изд., Испр. и полным. Киев: Киевский нац. торг.-экон. ун-т, 2009. 463 с.
17. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. История туризма в Украине: учебное пособие. Киев: Высшая школа, 2002. 195 с.
18. Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.И. и др. Педагогика туризма: учебное пособие. Киев: Издательский дом «Слово», 2004. 296 с. URL: https://www.studmed.ru/fedorchenko-vk-fomenko-na-skrupnik-m-cehmstrova-gs-pedagogka-turizmu_d1b5e6b4f87.html (дата обращения: 18.01.2020).

19. Философия туризма: учебное пособие / под ред. В.С. Пазенка, В.К. Федорченка. Киев: Кондор, 2004. 268 с.
20. Философские очерки туризма: научно-учебное издание / под ред. В.С. Пазенка. Киев: Украинский Центр духовной культуры, 2005. 328 с.
21. Школа И.М., Григоркив В.С., Кифяк В.Ф. Развитие международного туризма в Украине. Черновцы: Издательство «Рута», 1997. 142 с.

References

1. Basiuk, D.I. (2005). *Osnovy turyzmologii: navchalno-metodychni posibnyk*. Kamianets-Podilskyi: Aksioma [in Ukrainian].
2. Beydik, A.A. (1997). *Slovar-spravochnik po geografii turizma, rekreologii i rekreatsionnoy geografii*. Kiev: Palitra [in Ukrainian].
3. Kwartalnov, V.A. (2003). *Teoriya i praktika turizma: uchebnik*. Moskva: Finansy i statistika [in Russian].
4. Kyfiak, V.F. (2003). *Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini: navchalnyi posibnyk*. Chernivtsi: Knyhy-KhKhI. URL: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_1.htm [in Ukrainian].
5. Kuzyk, S.P. (2011). *Heohrafiia turyzmu: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Znannia, 2011. 271 s. URL: https://pidruchniki.com/1597012243744/turizm/formuvannya_turistichnoyi_privablivosti_teritoriyi [in Ukrainian].
6. Lukashkevych, M.P., Shander, F.F. (2008). *Sotsiologhiia turyzmu. Kurs lektsii*. Uzhhorod: Mystetska liniia [in Ukrainian].
7. Liubitseva, O.O., Babarytska, V.K. (2008). *Turyzmознавство: vstup do fakhu: pidruchnyk*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyi universytet» [in Ukrainian].
8. Malska, M.P., Rutynskyi, M.I., Bilous, S.V., Mandiuk, N.L. (2014). *Ekonomika turyzmu: teoriia ta praktyka: pidruchnyk*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
9. Meretukova, Z.K. (2003). *Metodologiya nauchnogo issledovaniya i obrazovaniya : uchebnoe posobie dlya stud. zanimayushchihся NIR i aspirantov*. Maykop: izdatelstvo AGU [in Russian].
10. *Metodologhiia heohrafi. Navchalnyi posibnyk*. O.V. Braslavska (2019). Uman: VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].
11. Oliinyk, Ya.B., Stepanenko, A.V. (2005). *Teoretychni osnovy turyzmologii*. Kyiv: «Nika-Tsentr» [in Ukrainian].
12. Pazenok, V.S., Fedorchenko, V.K., Kruchek, O.A., Minich, I.M. (2010). *Turizmologhiia (teoriya turizma). Uchebno-metodicheskoe posobie po spetskursu*. Kiev: KUTEP [in Ukrainian].
13. Pysarevskyi, I.M., Pohasii, S.O., Andrenko, I.B. et al. (2008). *Orhanizatsiia turyzmu: pidruchnyk*. I.M. Pysarevskoho. Kharkiv: KhNAMH [in Ukrainian].
14. Rutynskyi, M.I. (2016). *Heohrafiia turyzmu: stan, vektory y aktualni tendentsii rozvytku v KhKhI stolitti. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia heohrafichna*. Vyp. 50. 318–336. URL: <https://doi.org/10.30970/ygg.2016.50.8721> [in Ukrainian].
15. Semeniuk, E.P., Melnyk, V.P. (2006). *Filosofiiia suchasnoi nauky i tekhniky*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
16. Tkachenko, T.I. (2009). *Stalyi rozvytok turyzmu: teoriia, metodologhiia, realii biznesu: monohrafiia*. 2-he vyd., Kyiv: Kyivskyi nats.torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
17. Fedorchenko, V.K., Dorova, T.A. (2002). *Istoriia turyzmu v Ukraini: navchalnyi nobnyk*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
18. Fedorchenko, V.K., Fomenko, N.A., Skrypnyk, M.I. et al. (2004). *Pedahohika turyzmu: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Vydavnychiy dim «Slovo» URL: https://www.studmed.ru/fedorchenko-vk-fomenko-na-skrpnyk-m-cehmstrova-gs-pedagogka-turizmu_d1b5e6b4f87.html [in Ukrainian].
19. *Filosofiiia turyzmu: navchalnyi posibnyk*. V.S. Pazenka, V.K. Fedorchenka (2004). Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
20. *Filosofski narysy turyzmu: naukovy-navchalne vydannia*. V.S. Pazenka (2005). Kyiv: Ukrainskyi Tsentr dukhovnoi kultury [in Ukrainian].
21. Shkola, I.M., Hryhorkiv, V.S., Kyfiak, V.F. (1997). *Rozvytok mizhnarodnoho turyzmu v Ukraini*. Chernivtsi: Vydavnytstvo «Ruta» [in Ukrainian].